

Deputāta zvērests un atbildība par tā laušanu

The Oath of the Members of Parliament (MPs) and Liability for Its Breach

Dr. iur. **Annija Kārklīņa**

LU Juridiskā fakultāte

Valststiesību zinātņu katedras asociētā profesore

E-pasts: *Annija.Karklina@lu.lv*

The article contains analysis dedicated to the legal framework of the oath of the MPs in Latvia and abroad. Taking into account that in Latvia the oath made by the members of *Saeima* is a new institution, which has been implemented only in year 2002, the article contains a comparative analysis about the following topics: content of the oaths of MPs in various states; the legal framework of the procedure for taking the oath; consequences, if an MP has not taken the oath properly or has refused to take it. As a consequence of the recent political events in Latvia, where the questions concerning the breach of the oath of MPs and liability of MPs were widely discussed (also on the parliamentary level), the analysis within the framework of this article focuses on the legal framework of the breach of the oath, with an emphasis on the constitutional framework and practice of Lithuania. Lithuania is one of the rare states in the world, in which the procedure of dismissal (impeachment) is used against MPs if they have breached the oath. Moreover, it has been used in practice several times, therefore the legal framework and practice of the neighboring state can give a certain lesson to the states, which only consider the implementation of such a procedure of constitutional liability.

Atslēgvārdi: zvērests, svinīgais solījums, deputāts, parlamenta loceklis, *Satversme*, *Saeima*, parlaments, konstitūcija, zvēresta laušana, impīčments, atlaišana, mandāta anulēšana, konstitucionālā tiesa.

Keywords: oath, solemn affirmation, member of parliament, *Satversme*, *Saeima*, parliament, constitution, breach of oath, impeachment, removal, cancellation of mandate, constitutional court.

Satura rādītājs

<i>Ievads</i>	135
1. <i>Deputātu zvēresta un svinīgā solījuma jēdziens un to nozīme</i>	136
2. <i>Zvērestu saturs</i>	137
3. <i>Zvēresta nodošana kā priekšnoteikums deputāta mandāta ieguvei</i>	139
4. <i>Zvēresta nodošanas procedūra</i>	140
5. <i>Atbildība par Saeimas deputāta zvēresta laušanu</i>	142
6. <i>Atbildība par parlamenta locekļa zvēresta laušanu citās valstīs un Latvijas tiesiskā regulējuma pilnveidošanas iespējas</i>	144

<i>Kopsavilkums</i>	151
<i>Izmantoto avotu saraksts</i>	151
<i>Literatūra</i>	151
<i>Normatīvie akti</i>	152
<i>Juridiskās prakses materiāli</i>	153
<i>Citi prakses materiāli</i>	153

Ievads

Lai arī zvērests ir mūžsens modelis uzticības solīšanai un, kā norādīts tiesību zinātnē,¹ pirmie juridiskie dokumenti, kuri satur zvērestu formulas, ir apmēram 5 tk. gadu seni, Latvijā Saeimas deputātu zvērests ir salīdzinoši jauna procedūra, jo Satversmē deputāta svinīgais solījums (zvērests) tika nostiprināts tikai 2002. gadā. Satversmes līdz tam lakoniskais 18. pants, kurš noteica, ka Saeima pati pārbauda savu locekļu pilnvaras, tika papildināts ar svinīgā solījuma (zvēresta) regulējumu.²

Kopš 2002. gada Satversmes 18. pants nosaka: “Saeimas locekļa pilnvaras iegūst Saeimā ievēlēta persona, ja tā Saeimas sēdē dod šādu svinīgu solījumu: “Es, uzņemoties Saeimas deputāta amata pienākumus, Latvijas tautas priekšā zvēru (svinīgi solu) būt uzticīgs Latvijai, stiprināt tās suverenitāti un latviešu valodu kā vienīgo valsts valodu, aizstāvēt Latviju kā neatkarīgu un demokrātisku valsti, savus pienākumus pildīt godprātīgi un pēc labākās apziņas. Es apņemos ievērot Latvijas Satversmi un likumus.”³ 2002. gadā svinīgā solījuma regulējums tika nostiprināts arī Saeimas kārtības rullī, kur līdzās svinīgā solījuma tekstam īsi noteikta svinīgā solījuma došanas kārtība. Saeimas deputāta svinīgais solījums 2002. gadā Satversmē tika iekļauts vienlaikus ar citiem Satversmes grozījumiem, kuri attiecās uz latviešu valodas kā valsts valodas ciešāku nostiprināšanu Satversmē. Latviešu valodas kā vienīgās valsts valodas aizsardzība arī ir viens no Saeimas deputāta zvērestā minētajiem deputāta solījumiem.⁴

Pretstatā Saeimas deputāta zvērestam Valsts prezidenta zvērests gan Satversmē tika ietverts jau kopš Satversmes pieņemšanas, un šo svinīgo solījumu saturs atšķiras.

Saeimas locekļu zvēresta jautājums pēdējo gadu laikā vairākkārt dažādu juridisku apsvērumu dēļ ir nonācis diskusiju krustugunīs.

Piemēram, 2011. gadā, uz savu pirmo sēdi sanākot 11. Saeimas sasaukumam, un 2014. gada novembrī, uz pirmo sēdi sanākot 12. Saeimas sasaukumam, plašas diskusijas raisīja jautājums par iespēju dot svinīgo solījumu latgaliešu valodā (solījuma došanu latgaliešu valodā bija izvēlējušies no Latgales vēlēšanu apgabala ievēlētie Saeimas locekļi Gunārs Igaunis un Juris Viļums). Par šo jautājumu juridiskās diskusijās viedokli bija izteikuši daudzi juristi,⁵ un, lai arī iepriekšējā Saeima 2011. gadā strikti ievēroja prasību, ka zvērests jānodod latviešu literārajā valodā, 2014. gadā

¹ *Osipova, S.* Zvērests ir sena tradīcija, kur jāievēro precīza forma. *Jurista Vārds*, 2011. 25. oktobris, Nr. 43 (690).

² Latvijas Republikas Satversme (15.02.1922): Latvijas Republikas likums. Pieejams: www.lv.lv [aplūkots 21.06.2015.].

³ Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē (30.04.2002): Latvijas Republikas likums. Pieejams: www.lv.lv [aplūkots 21.06.2015.].

⁴ Piez. – vienlaikus tika grozīts Satversmes 21. pants, nosakot, ka Saeimas darba valoda ir latviešu valoda, 101. pants, nosakot, ka pašvaldību darba valoda ir latviešu valoda, un 104. pants, precizējot, ka ikvienam ir tiesības saņemt atbildi no valsts un pašvaldību iestādēm latviešu valodā. Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2002. Nr. 70 (2645).

⁵ Sk.: *Jurista Vārds*, 2011. 25. oktobris, Nr. 43 (690).

12. sasaukuma Saeima ļāva solījumu nodot arī latgaliešu valodā, tādējādi mainot līdz šim stingro pieeju, ka svinīgais solījums nododams tikai Satversmē ierakstītajā literārajā valodā.⁶

2012. gadā zvēresta jautājums kļuva aktuāls pēc tam, kad, neņemot vērā zvērestā iekļauto apņemšanos stiprināt latviešu valodu kā vienīgo valsts valodu, Saeimas deputāts Nikolajs Kabanovs (politisko partiju apvienība "Saskaņas Centrs") bija parakstījis vēlētāju iesniegto priekšlikumu Latvijā noteikt krievu valodai otras oficiālās valodas statusu, kā rezultātā Latvijas pilsoņi pirmo reizi izmantoja Saeimas kārtības rullī paredzēto kolektīvā iesnieguma procedūru⁷ un ierosināja Latvijas normatīvajos aktos nostiprināt atbildību par deputāta zvēresta pārkāpumu un deputāta mandāta zaudēšanu. Pamatojoties uz Saeimas lēmumu, Tieslietu ministrijai tika uzdots sagatavot likumprojektu šī jautājuma regulējumā,⁸ tas arī tika izdarīts, taču 2014. gada februārī Saeimas Juridiskās komisijas sēdē šis likumprojekts vairāku iemeslu dēļ saņēma kritiku un deputāti norādīja uz nepieciešamību turpināt diskusiju par zvēresta laušanas sekām un kārtību, kā deputāts saucams pie atbildības par zvēresta pārkāpšanu.

Savukārt 2014. gada rudenī svinīgā solījuma kontekstā diskusijas raisīja jautājums, vai topošajam Saeimas loceklim, zinot, ka viņš nevēlas veikt deputāta pienākumus un plāno atteikties no mandāta, ir obligāti jānodod zvērests, lai tūlīt pēc tam no tā atteiktos.⁹

Turpmāk rakstā salīdzinošā aspektā tiks analizēts parlamenta deputātu zvēresta saturs dažādās Eiropas valstīs, zvēresta došanas kārtība un atbildības par zvēresta pārkāpšanu regulējums. Ierobežotā raksta apjoma dēļ jautājums par zvēresta nodošanu latgaliešu valodā nebūs šī raksta izpētes priekšmets, ņemot vērā, ka šis jautājums jau ir salīdzinoši plaši analizēts Latvijas tiesību zinātnē un 2014. gadā Saeimas izvēlēto ceļu pieņemot zvērestu latgaliešu valodā autore uzskata par atbalstāmu.

1. Deputātu zvēresta un svinīgā solījuma jēdziens un to nozīme

Lai arī sākotnēji varētu šķist, ka parlamenta locekļu zvēresti pastāv visās valstīs, tomēr ir diezgan daudz valstu, kur šāds institūts nepastāv. Piemēram, no Eiropas valstīm deputātu zvērests nav sastopams Īrijā, Itālijā, Slovēnijā, Somijā, Spānijā, Zviedrijā, Portugālē, Ungārijā, Francijā u. c.

Taču tajās valstīs, kur deputāta zvērests pastāv, tas ir ne vien simbolisks un svinīgs žests, bet zvērestam ir arī juridiska nozīme, jo zvēresta nodošana ir priekšnoteikums, lai persona iegūtu deputāta mandātu. Latvijā Satversmes 18. pants noteic, ka Saeimas locekļa pilnvaras iegūst Saeimā ievēlēta persona, ja tā Saeimas sēdē dod šādu svinīgu solījumu: "Es, uzņemoties Saeimas deputāta amata pienākumus,

⁶ Sk.: Deputāta Viļuma latgaliski doto zvērestu atzīst par korektu; apstiprina mandātu. Pieejams: <http://www.la.lv/deputata-viluma-latgaliski-doto-zverestu-atzist-par-korektu-apstiprina-mandatu/> [aplūkots 23.05.2015.].

⁷ Saeimas kārtības rullis. 5.³ nod. Saeimas kārtības rullis: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1994. Nr. 96 (227); Kolektīvais iesniegums "Atbildība par Saeimas deputāta zvēresta laušanu". Pieejams: <https://manabalss.lv/atbild-ba-par-saeimas-deput-ta-zv-resta-lau-anu/show> [aplūkots 12.06.2015.].

⁸ Par Latvijas pilsoņu kolektīvā iesnieguma "Atbildība par Saeimas deputāta zvēresta laušanu" turpmāko virzību: Saeimas paziņojums. *Latvijas Vēstnesis*, 2012. 19. septembris, Nr. 148 (4751).

⁹ Piez. Par vēlmi atteikties no 12. Saeimas vēlēšanās iegūtā deputāta mandāta paziņoja politiskās partijas "Vienotība" Saeimas deputāts Jānis Junkurs. Sk.: *Lastovskis, F., Žukova, K.* Pirmajā Saeimas sēdē izgāzas Junkura mēģinājums atteikties no mandāta. Publicēts 2014. gada 4. novembrī. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/pirmaja-saeimas-sede-izgagas-junkura-meginajums-atteikties-no-mandata> [aplūkots 15.05.2015.].

Latvijas tautas priekšā zvēru (svinīgi solu) būt uzticīgs Latvijai, stiprināt tās suverenitāti un latviešu valodu kā vienīgo valsts valodu, aizstāvēt Latviju kā neatkarīgu un demokrātisku valsti, savus pienākumus pildīt godprātīgi un pēc labākās apziņas. Es apņemos ievērot Latvijas Satversmi un likumus.” Arī Saeimas kārtības ruļļa 3. panta ceturtajā daļā noteikts, ka tikai pēc svinīgā solījuma došanas Saeima lemj par deputātu pilnvarām.

Latvijas normatīvajos aktos – Satversmē un Saeimas kārtības rullī – deputātiem tiek paredzēta alternatīva, t. i., vārda “zvēru” vietā var teikt “svinīgi solu”. Savulaik, 2002. gadā, apspriežot minēto Satversmes grozījumu projektu, jautājums par šo terminu lietojumu raisīja plašas diskusijas likumprojekta 3. lasījumā.¹⁰ Daži deputāti uzskatīja, ka lietojams termins “zvērests”, jo tas esot nopietnāks, daudz stingrāks un konkrētāks, turpretim solījumus varot arī nepildīt. Kā norādījuši konstitucionālo tiesību eksperti,¹¹ iespēja lietot vienu no šiem terminiem pēc personas izvēles tika apzināta jau 1994. gadā, apspriežot Pilsonības likumu, kad kāda reliģiska organizācija lūdza iespēju paredzēt iespēju dot solījumu, jo viņu reliģiskie uzskati neļauj zvērēt.¹²

Pieņemot deputātu zvēresta tiesisko regulējumu, tika noteikts, ka Saeimas locekļiem ir tiesības izvēlēties alternatīvu formu – svinīgi solīt vai zvērēt. Kā novērots Saeimas praksē, biežāk deputāti izvēlas lietot zvēresta formu.¹³ Valsts prezidenta svinīgajā solījumā (Satversmes 40. pants) gan minēts tikai termins “es zvēru”.

Valsts amatpersonu zvērestus mēdz klasificēt vai nu kā pozitīvus zvērestus, vai negatīvus zvērestus.¹⁴ Pēc parlamenta locekļu zvērestos ietvertā satura tie galvenokārt ir formulēti kā pozitīvi zvēresti (*an affirmative oath* – angļu val.), jo tajos izpaužas solījums atbalstīt pastāvošo valsts konstitucionālo iekārtu, ievērot normatīvos aktus, pildīt savus pienākumus godprātīgi u. tml. Turpretim negatīvie zvēresti apliecina, ka persona nav veikusi kādas noteiktas darbības pagātnē.¹⁵

2. Zvērestu saturs

Saskaņā ar Satversmes 18. pantā nostiprināto zvēresta saturu (formulu) Saeimas loceklis sola:

- 1) būt uzticīgs Latvijai,
- 2) stiprināt tās suverenitāti,
- 3) stiprināt latviešu valodu kā vienīgo valsts valodu,
- 4) aizstāvēt Latviju kā neatkarīgu un demokrātisku valsti,
- 5) savus pienākumus pildīt godprātīgi un pēc labākās apziņas,
- 6) ievērot Latvijas Satversmi un likumus.

2002. gadā, kad Saeimā tika apspriests topošais deputātu zvēresta regulējums, lielākie iebildumi pret tā saturu bija frakcijas “Par cilvēktiesībām vienotā Latvijā”

¹⁰ Latvijas Republikas 7. Saeimas 30.04.2002. sēdes stenogramma. Pieejams: http://saeima.lv/steno/2002/st_3004/st3004.htm [aplūkots 08.04.2015.].

¹¹ Kusiņš, G. Oficiālajā saziņā, arī Saeimas debatēs jālieto latviešu literārā valoda. G. Kusiņa intervija “Jurista Vārda” galvenajai redaktorei D. Gailītei. *Jurista Vārds*, 2011. 25. oktobris, Nr. 43, 12. lpp.

¹² Līdzīgi arī Apvienotajā Karalistē tikuši nošķirti termini *affirm* un *swear*. Sk.: The difference between ‘affirmation’ and ‘oath’. Pieejams: <http://www.bbc.com/news/magazine-32809040> [aplūkots 12.04.2015.].

¹³ Kusiņš, G. Oficiālajā saziņā, arī Saeimas debatēs jālieto latviešu literārā valoda. G. Kusiņa intervija “Jurista Vārda” galvenajai redaktorei D. Gailītei. *Jurista Vārds*, 2011. 25. oktobris, Nr. 43, 13. lpp.

¹⁴ Nowak, J. E., Rotunda, R. D. Constitutional Law. St. Paul, 1995, p. 1125. Citēts pēc: Pleps, J. Par zvērēšanu un uzmanības vērtu precedentu. *Jurista Vārds*, 2003. 20. augusts, Nr. 29 (287).

¹⁵ Turpat.

(PCTVL) deputātiem, jo neesot skaidrs, kāpēc solījumā esot izcelti tikai daži Saverstmes panti – valsts suverenitāte, valsts valoda, Latvija kā neatkarīga un demokrātiska valsts, bet ignorēti citi ne mazāk svarīgi tās panti vai pat veselās sadaļas – valsts karogs, valsts teritoriālā nedalāmība, cilvēka pamattiesības.¹⁶

Latvijā deputātu zvērests ir bez reliģioza satura. Ir valstis, kur reliģiozais saturs jau ir daļa no solījuma formulas, bet citās valstīs tiek pieminēts, ka deputāti var papildināt zvērestu ar reliģiozu lūgumu, kas visbiežāk ir teikums “Lai Dievs man palīdz”. Piemēram, Lietuvas zvēresta formulas pēdējais zvēresta teikums arī ir “Lai Dievs man palīdz”, taču deputātiem ir tiesības šo teikumu neteikt (sk. Lietuvas Republikas Konstitūcijas 5. pantu). Reliģiozs zvēresta saturs ir Grieķijā, kur standarta zvērests tiek dots Svētās Trīsvienības vārdā, t. i., “Es zvēru Svētās Trīsvienības vārdā saglabāt uzticību savai valstij, demokrātiskai valsts formai, konstitūcijas un likumu ievērošanu un pildīt savus pienākumus apzinīgi” (59. pants). Deputāti, kuri pārstāv citu ticību, zvērestu var nodot atbilstoši savai ticībai. Nesen, kad 2015. gadā uz pirmo sēdi sanāca jaunievēlētais Grieķijas parlaments, kāds musulmaņu deputāts zvēreja Allāha vārdā,¹⁷ turklāt Grieķijas esošā parlamenta sasaukums no iepriekšējiem atšķīrās ar to, ka pirmo reizi vairums deputātu bija izvēlējušies nedot reliģiozo zvērestu, bet t. s. politisko zvērestu. Jautājums par deputātu zvērestiem ir ticis skatīts arī Eiropas Cilvēktiesību tiesā, un šī tiesa ir norādījusi, ka deputātiem nedrīkst prasīt zvēret kādai dominējošai reliģijai, jo tas būtu uzskatāms par Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 9. panta pārkāpumu.¹⁸

Dažādu valstu zvērestu tekstos jeb formulās ir ļoti daudz līdzību. Visbiežākie solījumi ir ievērot valsts likumus un konstitūciju, sargāt valsts neatkarību, dominē solījums būt lojālam valstij un tās konstitucionālajai iekārtai.

Salīdzinājumā ar citu valstu deputātu zvērestiem Latvijā ir diezgan izvērsti solījums (t. i., zvērests satur daudz asņemšanās). Saturiski atšķirīga no citu valstu zvērestiem ir Saeimas deputāta asņemšanās stiprināt latviešu valodu kā vienīgo valsts valodu. Savukārt, piemēram, Lietuvā un Kīprā, ir salīdzinoši reti lietots solījums aizsargāt valsts teritoriālo integritāti. Deputātu zvērestu saturs tādējādi arī sniedz ieskatu konkrētas valsts vērtībās un valsts pastāvēšanai nozīmīgos jautājumos.

Divpalātu parlamentos ierasts, ka zvērestus dod abu palātu deputāti un to saturs ir vienāds. Ar vēsturiskām tradīcijām bagāts ir Apvienotās Karalistes deputātu zvērests, kura regulējums sakņojas jau 1868. gada Zvērestu likumā. Šajā valstī deputāts zvēr uzticību monarham un tā pēctečiem – atkarībā no monarha tiek mainīts saturs, jo tas tiek adresēts konkrētajam monarham, piemēram, patlaban tiek zvērēta uzticība Viņas Majestātei karalienei Elizabetei un viņas mantiniekiem un pēctečiem. Apvienotajā Karalistē zvērests ir jādod angļu valodā, bet pēc tā fakultatīvi zvērestu

¹⁶ Latvijas Republikas 7. Saeimas 30.04.2002. sēdes stenogramma. Pieejams: http://saeima.lv/steno/2002/st_3004/st3004.htm [aplūkots 08.04.2015.].

¹⁷ *Zikakou, I.* Greek Parliament Members Take Oath to Christ, Allah and their Honor: Pieejams: <http://greece.greekreporter.com/2015/02/05/greek-parliament-members-take-oath-to-christ-allah-and-their-honor/#sthash.qXylUf4m.dpuf> [aplūkots 19.05.2015.].

¹⁸ *Buscarini and others v. San Marino*, ECtHR, Judgment 18.02.1999. No. 24645/94. Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58915> [aplūkots 23.02.2015.]. Piez.: Konvencijas 9. panta pirmajā daļā noteikts: “Ikvienam cilvēkam ir tiesības uz domu, apziņas un reliģijas brīvību; šīs tiesības ietver arī brīvību mainīt savu reliģisko pārliecību vai ticību un nodoties savai reliģijai vai ticībai, kā vienatnē, tā kopā ar citiem, piekopjot kultu, izpildot reliģiskas vai rituālas ceremonijas un sludinot mācību.”

var nodot arī skotu, velsiešu vai kornvoliešu valodā.¹⁹ Pēc Apvienotās Karalistes parauga ir veidots arī t. s. Britu nācijas sadraudzības valsts Kanādas deputātu zvērests, kurā Kanādas parlamenta locekļi sola uzticību Kanādas valsts galvai – viņas majestātei Elizabetei.²⁰

3. Zvēresta nodošana kā priekšnoteikums deputāta mandāta ieguvei

Satversmes 18. panta 2. teikums nosaka: “Saeimas locekļa pilnvaras iegūst Saeimā ievēlēta persona, ja tā Saeimas sēdē dod šādu svinīgu solījumu: “Es, uzņemoties Saeimas deputāta amata pienākumus, Latvijas tautas priekšā zvēru (svinīgi solu) ..””

Šī šķietami vienkāršā norma 2014. gada nogalē, sanākot 12. Saeimas sasaukumam, raisīja plašas juridiskas diskusijas, jo īsi pēc vēlēšanu rezultātu paziņošanas (kamēr vēl nebija konstituējies jaunais 12. Saeimas sasaukums) no politiskās partijas “Vienotība” ievēlētais Saeimas loceklis Jānis Junkurs paziņoja, ka atteiksies no sava deputāta mandāta (pamatojot to ar darba piedāvājumu ārvalstīs), tomēr viņam tika uzlikts par pienākumu nodot 12. Saeimas pirmajā sēdē svinīgo solījumu, lai uzreiz pēc tam parakstītu iesniegumu par atteikšanos no deputāta mandāta. Lai arī šāda konstrukcija no Saeimas darbības noteiktības aspekta vērtējama kā droša, tomēr autora ieskatā ar šādu soli tiek nonivelēts deputāta zvērests, ņemot vērā, ka persona, jau skaidri zinot, ka nevēlēsies pildīt deputāta pienākumus, tomēr svinīgi sola savā deputāta darbībā ievērot visus zvērestā ietvertos solījumus. Tādā gadījumā svinīgais solījums kļūst par tukšu formalitāti. Turklāt par piedalīšanos sēdē, kurā nodod zvērestu, deputātam vēl tiek izmaksāta darba alga.²¹

Parasti to valstu, kurās pastāv deputāta zvērests, konstitūcijās tieši ir noteikts, ka gadījumā, ja deputāts atsakās dot zvērestu, uzskatāms, ka viņš no sava mandāta ir atteicies (piemēram, šāds regulējums ir Lietuvā,²² Čehijā,²³ Slovākijā,²⁴ Maltā,²⁵ Polijā²⁶). Apvienotajā Karalistē noteikts, ka par zvēresta nenodošanu parlamentārietis var arī tikt sodīts ar 500 mārciņu soda naudu.²⁷

Protams, citādi būtu vērtējams jautājums, ja deputāts objektīvu iemeslu dēļ nevarētu ierasties uz pirmo parlamenta sasaukuma svinīgo sēdi – tad viņam ir tiesības nodot svinīgo solījumu nākamajā Saeimas sēdē, kurā viņš piedalītos. Salīdzinājumam jānorāda, ka, piemēram, 2007. gadā pieņemtajā Valsts prezidenta ievēlēšanas

¹⁹ Oaths Act (1978). Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1978/19/introduction> [aplūkots 17.05.2015.].

²⁰ Bedard, M., Robertson, J. R. Oaths of allegiance and the Canadian House of Commons. Pieejams: <http://www.parl.gc.ca/Content/LOP/researchpublications/bp241-e.htm> [aplūkots 17.05.2015.].

²¹ Junkurs par deputāta zvēresta nodošanu saņēmis algu, esot to ziedojis labdarībai. Pieejams: <http://www.diena.lv/latvija/politika/junkurs-par-deputata-zveresta-nodosanu-sanemis-alku-esot-to-ziedojis-labdaribai-14082007> [aplūkots 17.05.2015.].

²² Lietuvas konstitūcijas 59. pants (*Constitution of the Republic of Lithuania*). Pieejams: <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Constitution.htm> [aplūkots 15.05.2015.].

²³ Čehijas konstitūcijas 25. pants (*Constitution of the Czech Republic*). Pieejams: <http://www.psp.cz/cgi-bin/eng/docs/laws/1993/1.html> [aplūkots 15.05.2015.].

²⁴ Slovākijas konstitūcijas 75. pants (*The Constitution of the Slovak Republic*). Pieejams: <http://www.slovakia.org/sk-constitution.htm> [aplūkots 15.05.2015.].

²⁵ Maltas konstitūcijas 68. pants (*Constitution of Malta*). Pieejams: <http://www.constitution.org/cons/malta/chapt0.pdf> [aplūkots 15.05.2015.].

²⁶ Polijas konstitūcijas 104. panta 3. daļa (*The Constitution of the Republic of Poland*). Pieejams: <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm> [aplūkots 15.05.2015.].

²⁷ Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas 01.11.2012. vēstule Nr. 1-11/4064 Latvijas Republikas Saeimai. Pieejams: http://home.lu.lv/~rbalodis/Publikacija/Constitutional_Law/Deputatu_Zverests_TM-2012.pdf [aplūkots 12.06.2015.].

likumā (14. pantā) ir noteikts, ka gadījumā, ja jaunievēlētais Valsts prezidents atsakās dot svinīgo solījumu Saeimas Prezidija noteiktajā dienā, tiek rīkotas jaunas Valsts prezidenta vēlēšanas. Kad 2002. gadā Saeimā likumprojekta izskatīšanas gaitā tika apspriests Satversmē nostiprināmais svinīgā solījuma regulējums, 1. lasījumā bija paredzēts noteikt, ka deputāti var zaudēt mandātu, ja viņi nenodod šo solījumu.²⁸ Vēlākajos lasījumos gan šis teikums tika izņemts. No Saeimas stenogrammām secināms, ka deputātu svinīgā solījuma došanas kārtība un sekas esot tikušas veidotas analogas Valsts prezidenta zvērestam.

Ja turpmāk rastos situācijas, kad kāds Saeimas loceklis jau pirms zvēresta nodošanas paziņotu, ka nevēlas uzņemties deputāta pienākumus, autore ieskatā tomēr nebūtu nepieciešams šai personai uzlikt par pienākumu obligāti nodot zvērestu, lai no tā atteiktos, jo šāda kārtība nonāk pretrunā zvēresta institūta jēgai un mērķim.

Juristu diskusijās izskanējusi doma, ka zvēresta došana, kaut arī deputāts pēc tam uzreiz paziņo par mandāta nolikšanu, esot nepieciešama tā iemesla dēļ, lai pārliecinātos, vai deputāts labprātīgi atsakās no amata (piemēram, vai tas nav noticis spaidu rezultātā). Tomēr šāds pieņēmums ir samērā kritiski vērtējams, jo zvēresta došana un tūlītēja atteikšanās no mandāta automātiski neizslēdz situāciju, ka pret deputātu tiek lietoti spaidi. Nav šaubu, ka atteikties no mandāta deputāts varētu tikai parlamenta priekšā. Tomēr formāla zvēresta došana pirms atteikšanās no tā nav atbalstāma. Vislabākais risinājums šādos gadījumos būtu, ja Saeimas loceklis parlamentā paziņotu, ka viņš atsakās uzņemties deputāta amatu. Publiska atteikšanās dot zvērestu būtu pietiekama un pielīdzināma atteikumam pieņemt deputāta mandātu. Teorētiski nav izslēdzama situācija, ka deputāta amata kandidāts pēc ievēlēšanas kādu būtisku notikumu dēļ ir secinājis, ka zvērestā ietvertie solījumi ir kļuvuši pretēji viņa vērtībām un pārliecībai, ka viņš ir vīlies valsts iekārtā vai tml. un tādēļ nevēlas būt par tautas priekšstāvi šādā valstī. Tādā gadījumā formāls pienākums obligāti nodot savai pārliecībai pretēju zvērestu, lai uzreiz atteiktos no mandāta, var nonākt arī pretrunā personas domu un apziņas brīvībai. Turklāt obligāts pienākums nodot zvērestu, lai uzreiz atteiktos no mandāta, var radīt bezizeju situācijās, ja persona kategoriski atsakās ierasties Saeimā nodot zvērestu.

4. Zvēresta nodošanas procedūra

Saeimas kārtības ruļļa 3. pants noteic, ka pēc Mandātu un iesniegumu komisijas ziņojuma Saeimas locekļi alfabētiskā secībā Saeimas sēdē dod svinīgu solījumu. Pēc svinīgā solījuma došanas Saeima lemj par deputātu pilnvarām (Satversmes 18. pants).

Dodot zvērestu, ikvienā valstī ir jāievēro noteikta procedūra, un galvenais ir ne-sajaukt zvēresta tekstu, jo šāds zvērests nav spēkā. Satversmes 18. pants satur Saeimas deputāta zvēresta formulu, un, izrunājot tikai šo formulu, zvērests ir spēkā. Ja deputāts izrunājis kādu citu formulu, kaut arī ļoti līdzīgu pēc satura, viņš nav nodevis zvērestu.²⁹

Latvijā deputāta svinīgais solījums tiek nodots mutiski, un to, vai tas tiek precīzi nodots, izvērtē Saeimas priekšsēdētājs (sēdes vadītājs). Sēdes vadītājs izšķir, vai zvērests ir uzskatāms par nodotu. Kā liecina prakse, dažkārt atsevišķiem deputātiem

²⁸ Latvijas Republikas 7. Saeimas 20.03.2002. sēdes stenogramma. Pieejams: http://saeima.lv/steno/2002/st_2003/st2003.htm [aplūkots 23.05.2015.].

²⁹ Osipova, S. Zvērests ir sena tradīcija, kur jāievēro precīza forma. *Jurista Vārds*, 2011. 25. oktobris, Nr. 43 (690).

nācies atkārtot solījuma formulu vairākkārt, līdz zvērests ticis nodots precīzi. Solījumu Saeimas loceklis apliecina ar parakstu.

Nav pieļaujams zvērestu ne papildināt ar citiem vārdiem, ne izlaist tekstu, jo, kā savulaik norādījis Saeimas Juridiskā biroja vadītājs G. Kusiņš – tādā gadījumā trūktu objektīvu kritēriju par to, kuru vārdu drīkst izlaist, bet kuru ne.³⁰ Iestarpinājumu lietošanas aizliegums gan nenozīmē, ka deputāts nedrīkst papildināt svinīgo solījumu ar savu vārdu un uzvārdu. Sākotnēji, kad Saeimā 1. lasījumam tika piedāvāta Satversmes 18. panta redakcija, tajā bija paredzēts, ka solījumā pēc vārda “es” būs iestarpināms deputāta vārds un uzvārds, taču Saeima nolēma no tā atteikties. Kā liecina prakse, vairāki deputāti izmanto šo iespēju, nosaucot arī savu vārdu un uzvārdu.

Kā jau iepriekš minēts, vairākās valstīs ir paredzētas deputātu tiesības pēc savas izvēles papildināt zvērestu ar reliģiska satura teikumu, piemēram, “Lai palīdz man Dievs” vai tml. Latvijā tas nav paredzēts, un Saeimas priekšsēdētājam kā sēdes vadītājam būtu jāizvērtē, vai tas ir akceptējams, taču autores ieskatā šādas formas lietošana nebūtu uzskatāma par nepilnību, vēl jo vairāk tā iemesla dēļ, ka arī Satversmes preambulā ir nostiprinātas kristīgās vērtības.³¹

Skrupuloza zvēresta nodošanas forma tiek uzskatīta par nepieciešamību arī citās valstīs. Vairākas valstis parlamenta locekļu zvēresta nodošanas izvērtēšanā paredz iesaistīt konstitucionālo tiesu. Piemēram, Austrijā gadījumā, ja zvēresta nodošanas procedūrā bijušas nepilnības (neprecīzs zvērests, zvērests dots ar atrunām, iebildēm vai vispār deputāts atsakās zvērēt), par to tiek informēta Konstitucionālā tiesa, kura var nolemt, ka deputāts ir zaudējis savu mandātu.³² Lietuvā savukārt Lietuvas Konstitucionālās tiesas priekšsēdētājs vai viņa prombūtnes gadījumā cits šīs tiesas tiesnesis vada zvēresta nodošanas procedūru. Lietuvas Seima deputātiem arī ir jāparaksta zvēresta solījuma teksts, kuru pēc tam iesniedz izvērtēšanai Konstitucionālās tiesas priekšsēdētājam vai tiesnesim, kurš piedalījies zvēresta nodošanas procedūrā.³³

Saeimas deputāta zvēresta adresāts ir Latvijas tauta – līdzīgi tas ir arī citās republikās, savukārt monarhijās šis solījums tradicionāli tiek adresēts monarham. Saeimā zvērests tiek nodots no tribīnes (ja vien personai nav kustību ierobežojumu), un zālē sēdošie deputāti arī seko līdzī šim procesam. Var piekrist secinājumam, ka tādejādi netiešā veidā realizējas zvēresta tekstā ietvertā doma, ka zvērests tiek dots Latvijas tautas priekšā.³⁴

Salīdzinājumā ar daudzu citu valstu regulējumu Latvijā regulējums par zvērestu un atbildību zvēresta laušanas gadījumā ir samērā lakonisks. Pretstats tam ir Lietuva, kur Seima statūtos ir salīdzinoši detalizēta kārtība, piemēram, Lietuvā noteikts, ka zvēresta nolasišanas laikā Seima loceklim jātur roka uz konstitūcijas,³⁵ arī Slovērijas parlamenta darbības likumā ir diezgan izvērsts zvēresta došanas regulējums

³⁰ Kusiņš, G. Oficiālajā saziņā, arī Saeimas debatēs jālieto latviešu literārā valoda. Intervija “Jurista Vārda” galvenajai redaktorei D. Gailītei. *Jurista Vārds*, 2011. 25. oktobris, Nr. 43, 13. lpp.

³¹ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa Vispārējie noteikumi. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 132. lpp.

³² Federal Law on the Rules of Procedure of the Austrian National Council. Pieejams: <http://www.parlament.gv.at/ENGL/PERK/RGES/GOGNR/> [aplūkots 15.05.2015.].

³³ Seimas of the Republic of Lithuania Statute. Pieejams: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_e?p_id=492370 [aplūkots 23.05.2015.].

³⁴ Kusiņš, G. Oficiālajā saziņā, arī Saeimas debatēs jālieto latviešu literārā valoda. Intervija “Jurista Vārda” galvenajai redaktorei D. Gailītei. *Jurista Vārds*, 2011. 25. oktobris, Nr. 43, 13. lpp.

³⁵ Seimas of the Republic of Lithuania Statute. Pieejams: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_e?p_id=492370 [aplūkots 23.05.2015.].

(piemēram, šeit vēl tiek precizēts, ka uz konstitūcijas jātur tieši labā roka³⁶). Oriģinālu pieeju zvērestu nodošanā ir izvēlējusies Igaunija – šajā valstī zvērestu mutiski nolasa tikai vecākais parlamenta loceklis, bet pārējie parakstās zem zvēresta teksta, un zvēresta lapas tiek nodotas Augstākās tiesas priekšsēdētājam.³⁷

Ideja, ka zvērests jānolasa, ne vienmēr būtu uzskatāma par absolūtu un obligātu priekšnoteikumu deputāta statusa iegūšanai, jo, piemēram, ja persona būtu ar runas traucējumiem, tāda, kas nespēj izteikt zvērestu ar veselības problēmām saistītu runas defektu dēļ (piem., deputāts ir kurlmēms), tad zvēresta došana būtu pieļaujama rakstveidā arī pie esošā regulējuma. Šādos gadījumos mutiskās formas ievērošana nebūtu fundamentāli svarīga, jo zvēresta došanas mērķis jebkurā gadījumā tiktu sasniegts.

5. Atbildība par Saeimas deputāta zvēresta laušanu

Kā liecina Saeimas darba materiāli, nostiprinot Latvijas normatīvajos aktos Saeimas deputātu zvēresta regulējumu, likumdevējs nebija plānojis noteikt atbildību par zvēresta pārkāpšanu. Zvēresta mērķis ir bijis atļaut deputātam sākt pildīt amata pienākumus, un solījums bijis kā ētiska, morāla rakstura tiesību norma.³⁸

Jautājums par atbildību par zvēresta pārkāpšanu Latvijā kļuva īpaši aktuāls 2012. gadā, kad Saeimas deputāts Nikolajs Kabanovs kā vēlētais bija parakstījis vēlēšanu likumdošanas iniciatīvu, kura paredzēja Latvijā krievu valodai noteikt otras oficiālās valsts valodas statusu.³⁹ Šis jautājums zvēresta kontekstā izraisīja plašu rezonansi, ņemot vērā, ka N. Kabanovs kā Saeimas deputāts atbilstoši Satversmes 18. pantā nostiprinātajam zvēresta regulējumam bija zvērējis “stiprināt latviešu valodu kā vienīgo valsts valodu”, tādējādi šī deputāta rīcība bija nonākusi klajā pret runā deputāta zvēresta saturam. Šo deputāta rīcību atbilstoši kompetencei izvērtēja Saeimas Mandātu, ētikas un iesniegumu komisija, kura secināja, ka deputāts, parakstīdamies par Satversmes grozījumu ierosināšanu par valsts valodas statusa piešķiršanu krievu valodai, ir pārkāpis Saeimas deputāta ētikas kodeksa 4. pantu, un rezultātā deputātam N. Kabanovam tika piemērots tolaik Saeimas kārtības rullī paredzētais bargākais soda mērs – rakstveida brīdinājums, paziņojot par to Saeimas sēdē un publicējot lēmumu laikrakstā “Latvijas Vēstnesis”.

Uzskatot šādu sodu par neadekvāti zemu, Latvijas pilsoņi, izmantojot Saeimas kārtības rullī nostiprinātā kolektīvā iesnieguma procedūru,⁴⁰ iesniedza Saeimā iesniegumu “Atbildība par Saeimas deputāta zvēresta laušanu”,⁴¹ rosinot Latvijas normatīvajos aktos noteikt atbildību par deputāta zvēresta laušanu un deputāta mandāta anulēšanu, t. i., deputātu atlaišanas jeb impīčmenta procedūru. Pamatojoties uz Saeimas lēmumu, Tieslietu ministrijai tika uzdots sagatavot likumprojektu šī

³⁶ Act of the National Council of the Slovak Republic on Rules of Procedure. Pieejams: http://www.nrsr.sk/web/Static/en-US/NRSR/Dokumenty/rules_of_procedure.pdf [aplūkots 23.05.2015.].

³⁷ Pieejams: <http://www.riigikogu.ee/en/introduction-and-history/riigikogu-tasks-organisation-work/structure-of-riigikogu/> [aplūkots 23.05.2015.]. Igaunijā nav speciālas konstitucionālās tiesas un konstitucionālo kontroli veic Augstākās tiesas atsevišķs departaments.

³⁸ Sk.: Tieslietu ministrijas 02.08.2012. vēstule Latvijas Republikas Saeimas Mandātu, ētikas un iesniegumu komisijai. Pieejams: titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.../PR_2014_02_04_10_00_JK.doc [aplūkots 15.05.2015.].

³⁹ Pieejams: <http://www.cvk.lv/pub/public/30159.html> [aplūkots 15.05.2015.].

⁴⁰ Saeimas kārtības rullis. 5.³ nod.

⁴¹ Latvijas Republikas 11. Saeimas Juridiskās komisijas sēdes protokols Nr. 238, 04.02.2014. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/9791B9B198B7C46AC2257C7000343B5A?OpenDocument&srcv=dt> [aplūkots 15.05.2015.].

jautājuma regulējumam.⁴² 2014. gada 4. februāra Saeimas Juridiskās komisijas sēdē Tieslietu ministrijas sagatavotais likumprojekts saņēma kritiku un deputāti norādīja uz nepieciešamību turpināt diskusiju par zvēresta laušanas sekām un kārtību, kādā deputāts saucams pie atbildības par zvēresta pārkāpšanu.

Tieslietu ministrijas sagatavotajā likumprojektā tika piedāvāts Saeimas kārtības rullī nostiprināt impīčmenta procedūru, nosakot, ka vismaz 20 Saeimas deputātiem būtu tiesības iesniegt Saeimas Mandātu, ētikas un iesniegumu komisijā lēmuma projektu par lietas ierosināšanu. Saeima izvērtētu apstākļus, un gadījumā, ja deputāta vaina tiktu atzīta, Saeima varētu pieņemt lēmumu par deputāta izslēgšanu no Saeimas sastāva. Visbeidzot, apsūdzētais deputāts šo lēmumu varētu apstrīdēt Sattversmes tiesā. Juridiskās komisijas sēdē, piedaloties ekspertiem, ieskicējās vairāki piedāvātā regulējuma trūkumi, un tā jautājums tieši par deputāta zvēresta pārkāpšanu tālāku virzību neguva.

Pavisam neilgi pēc tam – 2014. gada 16. oktobrī – gan tika pieņemti grozījumi Saeimas kārtības rullī, kas deputātiem paredz bargāku atbildību par ētikas normu pārkāpumiem. To, ka Saeimas deputātam ir pienākums ievērot svinīgajā solījumā pausto apņemšanos, *expressis verbis* nosaka Saeimas deputātu ētikas kodeksa 4. pants: “Deputāts godprātīgi ievēro Saeimas deputāta svinīgajā solījumā pausto apņemšanos.” Šī ētikas kodeksa norma nav tikai deklaratīva, jo Saeimas kārtības rullis (179. panta septītā daļa) nosaka atbildību par Saeimas deputātu ētikas kodeksa pārkāpšanu. Saskaņā ar patlaban spēkā esošo regulējumu, ja Mandātu, ētikas un iesniegumu komisija konstatējusi Saeimas deputāta ētikas kodeksa pārkāpumu, tā pieņem vienu no šādiem motivētiem lēmumiem:

- 1) izsaka deputātam mutvārdu brīdinājumu, kas tiek atzīmēts komisijas protokolā,
- 2) izsaka deputātam rakstveida brīdinājumu,
- 3) izsaka deputātam rakstveida brīdinājumu, paziņo par to Saeimas sēdē un publicē komisijas lēmumu oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis”,
- 4) ierosina Saeimai liegt deputātam runāt Saeimas sēdē un sagatavo attiecīgu Saeimas lēmuma projektu,
- 5) ierosina Saeimai izslēgt deputātu uz 1–6 Saeimas sēdēm un sagatavo attiecīgu Saeimas lēmuma projektu (piemērojot mēnešalgas atvilkumu).⁴³

Tādējādi, ja Saeimas Mandātu, ētikas un iesniegumu komisija secina, ka deputāts ir pārkāpis zvērestu, viņam var piemērot jebkuru no minētajiem sodiem.⁴⁴

Deputātus noteiktos gadījumos var izslēgt no Saeimas sastāva, taču zvēresta pārkāpums nav šo gadījumu skaitā. Izslēgšana no Saeimas sastāva noteikta Saeimas kārtības ruļļa 18. pantā, t. i., deputāts uzskatāms par izslēgtu no Saeimas sastāva, ja viņš ir notiesāts par noziedzīgu nodarījumu (deputāts būs uzskatāms par izslēgtu ar sprieduma spēkā stāšanās dienu). Papildus tam likumā noteiktajos gadījumos Saeimai ir tiesības lemt par kāda deputāta izslēgšanu no Saeimas sastāva. Šie gadījumi izsmeltoši noteikti Saeimas kārtības ruļļa 18. panta otrajā daļā, t. i., ja pēc deputāta pilnvaru apstiprināšanas tiek konstatēts, ka deputāts ievēlēts, pārkāpjot Saeimas vēlēšanu likuma noteikumus; neprot valsts valodu tādā apjomā, kāds nepieciešams

⁴² Par Latvijas pilsoņu kolektīvā iesnieguma “Atbildība par Saeimas deputāta zvēresta laušanu” turpmāko virzību: Saeimas paziņojums. *Latvijas Vēstnesis*, 2012. Nr. 148 (4751).

⁴³ Sodi tika padarīti bargāki tieši kolektīvā iesnieguma rezultātā, kad Saeima 2014. gada 16. oktobrī pieņēma grozījumus Saeimas kārtības ruļļa 179. pantā, papildinot to ar diviem jauniem sodiem, t. i., iespēju liegt deputātam runāt Saeimas sēdē vai deputāta izslēgšanu no 1–6 Saeimas sēdēm.

⁴⁴ Grozījumi Saeimas kārtības rullī: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2014. Nr. 218 (5278).

profesionālo pienākumu veikšanai; ieņem ar deputāta mandātu nesavienojamu amatu; vienas kārtējās sesijas laikā neattaisnotu iemeslu dēļ nav apmeklējis vairāk nekā pusi no Saeimas sēdēm; izdarījis noziedzīgu nodarījumu nepieskaitāmības stāvoklī vai arī pēc nozieguma izdarīšanas saslīmī ar gara slimību, kas atņēmusi viņam iespēju apzināties savu darbību vai to vadīt.

Līdz ar to Satversmē ieviestais Saeimas deputāta svinīgais solījums nav saistīts ar Saeimas deputāta juridisko atbildību. Satversmē un Saeimas kārtības rullī nav iestrādāta impīčmenta procedūra, kas ļautu juridiski konstatēt svinīgā solījuma laušanu un radītu noteiktas juridiskas sekas – mandāta zaudēšanu.⁴⁵ Saskaņā ar pastāvošo regulējumu Saeimas deputāta zvērestu pārkāpumi traktējami tikai kā Saeimas deputāta ētikas kodeksa pārkāpumi.

6. Atbildība par parlamenta locekļa zvēresta laušanu citās valstīs un Latvijas tiesiskā regulējuma pilnveidošanas iespējas

Lai arī varētu šķist, ka Latvijas regulējums deputātu zvēresta pārkāpšanas gadījumā uz citu valstu fona ir pārlietu liberāls, jāsecina, ka tas neatšķiras no pārliecinoša vairuma citu valstu regulējuma. Izpētes rezultātā secināms, ka juridiskā atbildība par deputātu zvēresta pārkāpšanu citu valstu tiesiskajā regulējumā ir ļoti reti sastopama. Tiesību zinātnē prevalē uzskats, ka deputātiem par saviem pārkāpumiem iestājas politiskā atbildība – deputāti tiek politiski sodīti, netiekot pārvēlēti šajā amatā nākamajās parlamenta vēlēšanās.

Valstu, kurās deputātiem tiek paredzēta atbildība par zvēresta pārkāpšanu, ir skaitliski maz, un atbildības regulējums tajās atšķiras. Piemēram, Slovākijā gadījumā, ja parlamenta (Nacionālās padomes) deputāts ir izdarījis būtisku zvēresta pārkāpumu, parlamenta Mandātu un imunitātes komisija ir tiesīga izskatīt lietu par būtisku deputāta zvēresta pārkāpšanu (pēc savas iniciatīvas vai citu deputātu ierosinājuma). Tas notiek slēgtā sēdē, un, konstatējot, ka deputāts būtiski pārkāpis zvērestu, komisija var pieņemt lēmumu, ar kuru rekomendē parlamentam ierosināt attiecīgā deputāta mandāta anulēšanu.⁴⁶

Nīderlandes Krimināllikumā ir noteikts, ka zvēresta laušana ir krimināli sodāma darbība, un saskaņā ar šīs valsts Krimināllikumu par šo nodarījumu tiek paredzēts līdz sešiem gadiem ilgs cietumsods vai 19 000 eiro liela soda nauda. Līdz šim neviens deputāts nav saukts pie atbildības par šo nodarījumu. Šī atbildība ir ietverta vienā normā ar vispārējo krimināltiesisko atbildību par zvērestu laušanu un nepatiesu liecību sniegšanu tiesā.⁴⁷

Viena no retajām valstīm, kur deputāts zvēresta pārkāpšanas gadījumā var zaudēt mandātu, ir Lietuva. Lietuvas Konstitūcijā ir nostiprināta parlamenta locekļu impīčmenta procedūra. Lai arī pasaulē impīčmenta regulējums ir ļoti izplatīts, tomēr impīčmenta procedūra parasti tiek lietota Valsts prezidenta juridiskās atbildības konstatēšanai un iespējamai atļaišanai no amata, nevis pret parlamenta locekļiem.

Kā autore secinājusi iepriekšējos pētījumos, analizējot tieši impīčmenta institūtu, impīčments ir augstāko valsts amatpersonu atbildības īstenošanas konstitucionāla

⁴⁵ Pleps, J., Pastars, E., Plakane, I. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 251. lpp.

⁴⁶ Act of the National Council of the Slovak Republic On rules of Procedure, No. 350/1996. Pieejams: http://www.nrsr.sk/web/Static/en-US/NRSR/Dokumenty/rules_of_procedure.pdf [aplūkots 15.05.2015.].

⁴⁷ Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas 01.11.2012. vēstule Latvijas Republikas Saeimai Nr. 1-11/4064 "Par LR Saeimas paziņojumu "Par Latvijas pilsoņu kolektīvā iesnieguma "Atbildība par Saeimas deputāta zvēresta laušanu" turpmāko virzību". Pieejams: http://home.lu.lv/~rbalodis/Publikacijas/Constitutional_Law/Deputatu_Zverests_TM-2012.pdf [aplūkots 12.06.2015.].

rakstura procedūra, kuru ierosina likumdevējs, lai izvērtētu amatpersonu vainu prettiesisku darbību izdarīšanā un lai prettiesiskas rīcības konstatēšanas gadījumā kompetentā institūcija atlaistu amatpersonu no ieņemamā amata.⁴⁸

Lietuvas impīčmenta regulējums uz citu valstu fona atšķiras ar to, ka šajā valstī impīčmenta procedūrai pakļauto amatpersonu subjektu loks ir ļoti plašs, t. sk. šī procedūra piemērojama arī pret Seima locekļiem.⁴⁹ Turklāt Lietuvā šī procedūra vairākkārt pret Seima locekļiem ir tikusi piemērota arī praksē. Ņemot vērā, ka Lietuvas regulējums nereti ir minēts kā pozitīvais piemērs, pēc kura varētu veidot Latvijas Saeimas deputātu juridiskās atbildības procedūru, turpmāk plašāk tiks aplūkots Lietuvas impīčmenta regulējums un prakse attiecībā uz parlamenta deputātiem.

Lietuvas impīčmenta procedūras regulējums pamatā regulēts Konstitūcijas 74. pantā, kurš noteic, ka “Republikas prezidents, Konstitucionālās tiesas priekšsēdētājs un tiesneši, Augstākās tiesas priekšsēdētājs un šīs tiesas tiesneši, Apelācijas tiesas priekšsēdētājs un šīs tiesas tiesneši, kā arī Seima locekļi, kuri ir izdarījuši būtisku Konstitūcijas pārkāpumu vai laužuši savus zvērestus, vai, ja tiek atklāts, ka viņi izdarījuši noziedzīgu nodarījumu, var ar 3/5 visu Seima locekļu balsu vairākumu tikt atlaisti no amata vai var zaudēt savu deputāta mandātu. Šai procedūrai jānotiek Seima Statūtos noteiktajā kārtībā”. Detalizētāks regulējums noteikts Seima statūtu 8. nodaļā “Impīčmenta procedūras”.⁵⁰

Tiesības pieprasīt impīčmenta procedūras uzsākšanu ir vismaz ¼ Seima locekļu (pieprasījums iesniedzams rakstveidā, un tas jāparaksta vismaz ¼ deputātu). Tādā gadījumā izveidojama speciālā izmeklēšanas komisija (tā sastāv no, maksimums, 12 deputātiem, kuri pārstāv dažādas frakcijas). Izmeklēšanas komisija sagatavo savu ziņojumu, un, ja komisijas ziņojumu, kurā secināts, ka ir pamats impīčmenta procedūrai, apstiprina vismaz puse klātesošo Seima locekļu, tad tiek pieņemts lēmums rīkot impīčmenta procedūru un tiek lūgts Konstitucionālajai tiesai sagatavot atzinumu par to, vai attiecīgais Seima loceklis ir lauzis zvērestu vai rupji pārkāpis Konstitūciju. Konstitucionālajai tiesai ir jāveic atklāta, objektīva, vispusīga un neatkarīga personai inkriminēto darbību izmeklēšana. Veicot apstākļu izvērtēšanu, abām pusēm, t. i., gan apsūdzētajam (vai tā pārstāvim), gan arī Seima pārstāvjiem ir jābūt *inter alia* vienādām tiesībām iesniegt pierādījumus, uzaicināt lieciniekus, uzdot jautājumus u. tml.⁵¹

Lietuvas Konstitucionālās tiesas slēdziens par to, vai apsūdzētais ir pārkāpis konstitūciju vai lauzis zvērestu, ir juridisks, nevis politisks novērtējums, un, kā pamatoti norādīts juridiskajā literatūrā,⁵² “šajā impīčmenta procesa stadijā tīri politiskiem

⁴⁸ Kārklīņa, A. Valsts prezidenta atlaišanas institūts. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2008, 73.–74. lpp.

⁴⁹ Plašs subjektu loks ir arī, piemēram, Gruzijā – saskaņā ar šīs valsts konstitūcijas 63. un 64. pantu impīčmenta procedūra piemērojama pret Valsts prezidentu, valdības locekļiem, Augstākās tiesas priekšsēdētāju, ģenerālprokuroru, Kontroles palātas priekšsēdētāju un Centrālās bankas padomes locekļiem, taču parlamenta locekļi gan nav impīčmenta subjekti. The Constitution of Georgia. Pieejams: http://www.parliament.ge/files/68_1944_951190_CONSTIT_27_12.06.pdf. [aplūkots 27.06.2015.]. Ar ļoti plašu subjektu loku izceļas Koreja, taču arī šajā valstī parlamenta locekļi nav šo subjektu vidū. Sk.: Kjundzina, I., Sunsons, Č. Korejas konstitūcijas noteiktā procedūra lemšanai par impīčmentu. No: *Satversmes tiesas 2013. gada starptautiskās konferences “Konstitucionālās tiesas kompetence: robežas un paplašināšanas iespējas” rakstu krājums*. Rīga, 2014, 183. lpp.

⁵⁰ Pieejams: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_e?p_id=492370 [aplūkots 15.05.2015.].

⁵¹ *Sinkevičius, V.* Tiesības uz taisnīgu tiesas procesu. *Jurista Vārds*, 2005. 6. septembris, Nr. 33 (388); Ruling of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania. 11.05.1999. Pieejams: <http://www.lrkt.lt/dokumentai/1999/n9a0511a.htm> [aplūkots 21.06.2015.].

⁵² *Statkevičius, M.* Das Impeachment-Verfahren gegen den litauischen Staatspräsidenten: rechtliche Regelung und politische praxis. *Jahrbuch für Ostrecht*, 2004, Bd. 45.

argumentiem vajadzētu ciest fiasko". Lietuvas Konstitucionālās tiesas slēdziens ir saistošs Seimam. Tas nozīmē, ka Seims nav tiesīgs lemt par to, vai šis slēdziens ir pietiekami argumentēts un likumīgs.⁵³

Lietuvas parlaments jautājumu par Seima deputāta mandāta anulēšanu var izlemt tikai pēc tam, kad ir stājies spēkā Konstitucionālās tiesas slēdziens par to, ka deputāta darbības ir pretrunā Konstitūcijai.⁵⁴ Ja Konstitucionālā tiesa slēdzienā konstatēs, ka neviens no apsūdzētā darbībām nav uzskatāma par tādu, kas pārkāpj Konstitūciju vai zvērestu, tad Seimam ir jāpieņem lēmums par impīčmenta procedūras izbeigšanu un Seims šo pārkāpumu dēļ personu no amata atcelt nevarēs. Kā uzsvēris M. Statkevičius, līdz ar to Lietuvas Konstitucionālā tiesa ir kā garants tam, ka konstitucionālā atbildība netiks piemērota bez juridiska pamatojuma.⁵⁵

Lietuvas Konstitucionālās tiesas slēdziens ir galīgs un nepārsūdzams, tas nozīmē, ka Seims var lemt nevis par to, vai impīčmenta subjekta darbības ir pretrunā ar Konstitūciju, bet tikai par to, vai atcelt konkrēto impīčmenta subjektu no amata. Arī Lietuvas Konstitucionālā tiesa 2004. gada 25. maija spriedumā norādījusi, ka Konstitucionālās tiesas slēdzienu nav iespējams grozīt vai atcelt nekādā veidā, t. sk. referendumā ceļā.⁵⁶

Savukārt gadījumā, ja Konstitucionālā tiesa būs secinājusi, ka impīčmenta subjekta darbības ir bijušas tādas, kas kvalificējas kā Konstitūcijas pārkāpums vai zvēresta laušana, notiek impīčmenta apsūdzības izskatīšana Seimā. Seima sēdes, kurās tiek izskatītas impīčmenta lietas, ir atklātas. Arī attiecībā uz impīčmenta procedūras norisi Seimā jāattiecinā princips par personas tiesībām uz taisnīgu tiesu. Tomēr šajā impīčmenta stadijā apsūdzētās personas tiesībām uz taisnīgu tiesas procesu ir noteiktas īpatnības, ko nosaka Seima kā politiskas institūcijas daba un būtība.⁵⁷ Jāuzsver, ka apsūdzētais šajā impīčmenta procesa stadijā vairs nevar aizstāvēties pret Konstitucionālās tiesas slēdzienu (ņemot vērā, ka tas ir galīgs un nepārsūdzams), bet gan tikai pret argumentiem, uz kuriem balstās Seims, lai pieņemtu lēmumu par personas atļaišanu no amata. Lietuvas Konstitucionālās tiesas tiesnesis asociētais profesors V. Sinkevičius gan norāda, ka praksē ir diezgan problemātiski Seimā nodrošināt objektīvu, vispusīgu un neatkarīgu izmeklēšanu, ņemot vērā, ka parlaments pēc savas dabas un būtības ir politiska institūcija, un "tāpēc tā lēmumi nereti tiek pieņemti nevis uz tiesību, bet gan uz politisko un citādu vienošanos, dažādu politisku kompromisu pamata".⁵⁸

Pēc lietas izskatīšanas Seimā seko balsojums par apsūdzētās personas mandāta anulēšanu, un lēmums par mandāta anulēšanu būs pieņemts, ja par to nobalsos vismaz 3/5 no Seima kopējā locekļu skaita.

Seima statūtu 243. punkts noteic, ka apsūdzētais impīčmenta subjekts ir tiesīgs paziņot par atkāpšanos no amata, iesniedzot par to paziņojumu. Šādas tiesības apsūdzētajam ir jebkurā procesa stadijā, bet tikai līdz galīgā balsojuma sākšanai. Seimam šāds apsūdzētā pieteikums ir nekavējoties jāakceptē, pieņemot par to oficiālu

⁵³ Conclusion of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania. 31.03.2004. Case No. 14/04. Pieejams: <http://www.lrkt.lt/dokumentai/2004/c040331.htm> [aplūkots 21.06.2015.].

⁵⁴ Article 240. Seimas of the Republic of Lithuania Statute. Pieejams: <http://www3.lrs.lt/c-bin/eng/preps2?Condition1=226419> [aplūkots 15.05.2015.].

⁵⁵ *Statkevičius, M.* Das Impeachment – Verfahrer gegen den litauischen Staatspräsidenten: rechtliche Regelung und politische praxis. Jahrbuch für Ostrecht, 2004, Bd. 45.

⁵⁶ Ruling of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania. 25.05.2004. No. 24/04. Pieejams: www.lrkt.lt [aplūkots 21.06.2015.].

⁵⁷ *Sinkevičius, V.* Tiesības uz taisnīgu tiesas procesu. *Jurista Vārds*, 2005. 6. septembris, Nr. 33 (388).

⁵⁸ Turpat.

Seima rezolūciju, un tādā gadījumā impīčmenta procedūra automātiski tiek uzskatīta par izbeigtu.

Lietuvā impīčmenta ierosināšana ir ekskluzīva Seima tiesība – neviens cits valsts orgāns nevar uzlikt par pienākumu Seimam uzsākt impīčmenta procedūru.⁵⁹

Kā iepriekš minēts, Konstitūcijas 74. pants un Seima statūtu 228. pants noteic, ka impīčments uzsākams trīs gadījumos: 1) ja persona rupji pārkāpusi Konstitūciju; 2) ja persona laužusi zvērestu; 3) ja atklājies, ka persona izdarījusi noziegumu.

Attiecībā uz abiem kritērijiem – zvēresta laušanu un rupju konstitūcijas pārkāpumu – faktiski ir neiespējami novilkt robežu, arī Lietuvas Konstitucionālās tiesas tiesnese profesore T. Birmontiene norādījusi, ka zvēresta laušana visos gadījumos tiek uzskatīta par rupju Konstitūcijas pārkāpumu, tāpat rupjš Konstitūcijas pārkāpums vienlaikus ir zvēresta laušana.⁶⁰ Savukārt attiecībā uz impīčmenta uzsākšanas iemeslu “ja atklājies, ka izdarīts noziegums” Lietuvas Konstitucionālā tiesa norādījusi, ka nozieguma izdarīšana pati par sevi nenozīmē, ka cilvēks vienlaikus ir pārkāpis Konstitūciju vai laužis zvērestu vai ka šis cilvēks nav ievērojis Konstitūciju, Lietuvas nācijas vai valsts intereses utt. Daži noziegumi pat var būt tādi, kas nav tieši saistīti ar Konstitūcijā noteiktā zvēresta laušanu vai rupju Konstitūcijas pārkāpumu.⁶¹

Lietuvā ir notikušas vairākas impīčmenta procedūras pret Seima deputātiem. Piemēram, 1999. gada 15. jūnijā Seims neapstiprināja mandāta atņemšanu Seima deputātam A. Butkevičum, kaut arī viņš bija notiesāts par noziedzīgu nodarījumu – krāpšanu lielos apmēros.⁶²

2010. gada 27. oktobrī tika izskatīta impīčmenta lieta pret diviem deputātiem – A. Saharuku un L. Karaļu. Konstitucionālā tiesa secināja, ka deputāti bija rupji pārkāpuši Konstitūciju un laužuši zvērestu (L. Karaļus bija devies atpūtā uz Taizemi, iepriekš to nesaskaņojot Seimā un tādējādi neattaisnoti neapmeklēja vairākas plenārsēdes un komisiju sēdes – šie fakti atklājās, kad presē bija nonākušas fotogrāfijas, kurās redzams, ka viņš atpūšas Taizemē, savukārt viņa kolēģis A. Saharuks tīkmēr Seimā bija vairākkārt (astoņas reizes) balsojis L. Karaļus vietā.⁶³ Lai arī Konstitucionālā tiesa bija kvalificējusi abu deputātu nodarījumu kā rupju Konstitūcijas un zvēresta pārkāpumu, Seims balsojumā anulēja mandātu tikai L. Karaļum, bet A. Saharuks amatu nezaudēja.⁶⁴

2014. gada 3. oktobrī Konstitucionālajā tiesā tika izskatīta lieta par Seima deputātes N. Venckienes darbību izvērtējumu. Nolēmumā Konstitucionālā tiesa secināja,

⁵⁹ Kortmann, C. A. J. M., Fleuren J. W. A. (eds.). Constitutional Law of 10 EU Member States: The 2004 Enlargement. Kluwer Publishers, 2006, pp. VI–43.

⁶⁰ Birmontiene, T. Impīčmenta konstitucionālais jēdziens: Konstitucionālās tiesas loma. No: *Satversmes tiesas 2013. gada starptautiskās konferences “Konstitucionālās tiesas kompetence: robežas un paplašināšanas iespējas” rakstu krājums*. Rīga, 2014, 144. lpp.

⁶¹ Konstitucionālās tiesas 15.04.2004. nolēmums. Citēts pēc: Birmontiene, T. Impīčmenta konstitucionālais jēdziens: Konstitucionālās tiesas loma. No: *Satversmes tiesas 2013. gada starptautiskās konferences “Konstitucionālās tiesas kompetence: robežas un paplašināšanas iespējas” rakstu krājums*. Rīga, 2014, 146. lpp.

⁶² Turpat, 141. lpp.

⁶³ Conclusion of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania, Case No. 32/2010-33/2010. Pieejams: <http://www.lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta1193/content> [aplūkots 12.06.2015.].

⁶⁴ Atņem mandātu deputātam, kas izklaidējies darba laikā. Leta. 2010. 12. novembris. Piez.: diplomātiskās pasas izmantošanu privātā brauciena laikā gan Lietuvas Konstitucionālā tiesa neatzina par Konstitūcijas pārkāpumu. Conclusion of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania. Case No. 32/2010-33/2010. Pieejams: <http://www.lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta1193/content> [aplūkots 12.06.2015.].

ka šī deputāte bez attaisnojoša iemesla nebija apmeklējusi 64 plenārsēdes un 25 Juridiskās komisijas sēdes laikā no 2013. gada aprīļa līdz novembrim (faktiski tas tika darīts ar nolūku, lai viņa kā aizdomās turētā persona varētu izvairīties no kriminālvajāšanas). Konstitucionālā tiesa to atzina par būtisku konstitūcijas pārkāpumu un kvalificēja deputātes darbības kā zvēresta laušanu, jo deputāte savas personiskās intereses bija stādījusi augstāk nekā valsts un nācijas intereses, kuras viņai kā Seima deputātei bija jāpārstāv.⁶⁵ Seims šajā lietā nobalsoja par deputātes mandāta anulēšanu.⁶⁶

Lietuvas Konstitucionālā tiesa vairākkārt savos nolēmumos, skatot lietas par deputātu zvērestu laušanu, norādījusi, ka Seima locekļa statuss apvieno pienākumus, tiesības, kā arī atbildību. Seima locekļa mandāts ir jāizmanto tādā veidā, lai Seims varētu darboties efektīvi Lietuvas valsts un nācijas interesēs un atbilstoši pildītu savu konstitucionālo pienākumu. Seima locekļu pienākums ir rīkoties tādā veidā, kā to paredz zvērests.⁶⁷

Lietuvas pieredze impīčmenta jautājumos ir vērā ņemama tām valstīm, kuras vēl tikai plāno izstrādāt savas valsts impīčmenta regulējumu. Piemēram, Lietuvas konstitucionālā prakse sniedz zināmas atziņas par impīčmenta procedūras sekām jeb par impīčmenta procedūrā atļautajām personām piemērojāmām sankcijām, īpaši diskvalifikācijas ierobežojumiem un to samērīgumu. Piemēram, kad impīčmenta procedūras ceļā no amata tika atļauts Lietuvas Valsts prezidents R. Pakss, parlaments ātri veica grozījumus, liedzot impīčmenta ceļā atļautām personām turpmāk kandidēt uz amatiem, kuru ieņemšanai nepieciešams nodot zvērestu. Tādējādi R. Pakss zaudēja tiesības kandidēt arī uz Seima locekļa amatu, un šo normu viņš apstrīdēja Konstitucionālajā tiesā. Lietuvas Konstitucionālā tiesa 2004. gada 25. maija sprieduma motīvu daļā uzsvēra, ka ar impīčmenta procedūras palīdzību sabiedrība aizsargā sevi pret augstākajām amatpersonām, kuras neievēro tiesiskos principus un pārkāpj Konstitūciju.⁶⁸ Konstitucionālā tiesa nolēma, ka tās amatpersonas, kuras saskaņā ar Konstitūciju ir devušas zvērestu un impīčmenta procedūras rezultātā ir tikušas atceltas no amata par būtisku Konstitūcijas vai zvēresta pārkāpšanu vai arī ir izdarījušas noziegumu, kura rezultātā tikusi būtiski pārkāpta Konstitūcija vai zvērests, nav tiesīgas nekad nākotnē ieņemt tos konstitūcijā norādītos amatus, kuru pildīšanai nepieciešams nodot zvērestus, kā, piemēram, Seima locekļa, tiesnešu, valsts kontroliera u. c. amatus. Konstitucionālā tiesa norādīja, ka citādi impīčmenta institūts būtu nenozīmīgs un "netiktu nodrošināta arī zvēresta kā konstitucionālas vērtības mērķis. Ja Konstitūcija tiktu interpretēta savādāk, nenosakot šādu aizliegumu, tas būtu pretrunā likumības principam un konstitucionālajai prasībai par atklātu, taisnīgu un harmonisku pilsonisko sabiedrību".⁶⁹ Konstitucionālā tiesa kā ierobežojuma leģitīmo mērķi definēja demokrātiskās iekārtas aizsardzību.

Pamatojoties uz R. Paksa pieteikumu, 2011. gadā lieta par impīčmenta rezultātā piemērojamiem diskvalifikācijas ierobežojumiem tika skatīta Eiropas Cilvēktiesību

⁶⁵ Conclusion of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania, Case No. 3/2014, 03.06.2014. Pieejams: <http://lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta1021/content> [aplūkots 12.06.2015.].

⁶⁶ Seimas impeached Venckienė. Pieejams: <http://www.lithuaniantribune.com/69322/seimas-impeached-nerina-venckiene-201469322/> [aplūkots 12.06.2015.].

⁶⁷ Decison of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania. Case No. 13/04-21/04-43/04, 15.05.2009. Pieejams: <http://www.lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta939/content> [aplūkots 15.05.2015.].

⁶⁸ Ruling of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania. Case No. 24/04, 25.05.2004. Pieejams: <http://www.lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta1269/content> [aplūkots 15.05.2015.].

⁶⁹ Ibid.

tiesā (turpmāk – ECT).⁷⁰ ECT Lietuvas noteiktos ierobežojumus atzina par nesamērīgiem un secināja, ka ir noticis Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Pirmā protokola 3. punkta pārkāpums.⁷¹ ECT Lielā palāta spriedumā lēma, ka pastāvīga un neatgriezeniska diskvalifikācija parlamentārieša amata ieņemšanai ir nesamērīga. ECT secināja, ka “lēmums aizliegt augstai amatpersonai, kura izrādījusies amatam nepiemērota, jebkad kļūt par parlamenta locekli visvairāk par visu ir jāpieņem vēlētājiem, kuriem balsojot ir iespēja izvēlēties, vai atjaunot savu uzticību attiecīgajai personai”.

2012. gada 22. martā, reaģējot uz ECT spriedumu, Lietuvas Seims veica grozījumus Seima vēlēšanu likuma 2. pantā, nosakot, ka persona, kura ir atlaista no amata vai zaudējusi deputāta mandātu impīčmenta rezultātā, nevar tikt ievēlēta Seimā, ja kopš impīčmenta lēmuma spēkā stāšanās brīža nav pagājuši vismaz četri gadi (tas atbilst viena parlamenta sasaukuma termiņam – četriem gadiem).⁷² Minētais jautājums raisīja arī citu komplikētu un globālāku jautājumu – par Lietuvas Konstitucionālās tiesas un ECT jurisprudenci krustošanos, nosakot atšķirīgas prioritātes, kas tika vērtētas arī Lietuvas Konstitucionālajā tiesā.⁷³

Tādējādi ECT spriedums preventīvi norāda uz jautājumu par diskvalifikācijas ierobežojuma adekvātumu. Piemēram, 2012. gadā vēlēšanu kolektīvajā iesniegumā Saeimai bija rosināts noteikt, ka zvērēta laušanas gadījumā deputāts zaudētu tiesības atrasties šajā amatā ar šo brīdi un nevarētu tikt izvirzīts kā deputāta kandidāts arī jebkad turpmāk, kā arī nevarētu ieņemt citus amatus valsts pārvaldē un pašvaldībās.⁷⁴ Tik plaša un laika ziņā neterminēta ierobežojuma noteikšana radītu pamatotas šaubas par tā samērīgumu, un tas ne vien pārmērīgi ierobežotu personas subjektīvās vēlēšanu tiesības, bet arī nodarbinātības tiesības, ņemot vērā, ka termins “citi amati valsts pārvaldēs un pašvaldībās” ir pārlietu plašs jēdziens.

Viena lieta ir noteikt atbildību par zvērēta pārkāpšanu, ja tiek zvērēts ievērot likumus un konstitūciju, taču cita lieta ir noteikt atbildību par tādiem relatīviem solījumiem kā, piemēram, pildīt savus pienākumus saskaņā ar sirdsapziņu, kā tas noteikts arī Austrijas parlamenta locekļu zvērēstā. Ja Latvijas likumdevējs izšķirtos par deputātu impīčmenta procedūras ieviešanu, vēlams tomēr būtu noteikt, ka atbildība ir nevis par zvērēta laušanu, bet būtisku likuma vai konstitūcijas pārkāpumu – tādā gadījumā būtu jākonstatē tikai juridiska rakstura pārkāpums, t. i., vai deputāts ir būtiski pārkāpis likumu vai konstitūciju. Saeimas deputāta solījums satur arī dažus plaši interpretējamus ētiska rakstura kritērijus, kā “godprātība” un “labākā apziņa”, tādēļ ar šādu ētiskas dabas jēdzienu interpretāciju pastāv drauds, ka procedūra var kļūt politizēta. Turklāt, lai deputātam anulētu mandātu, pārkāpumam

⁷⁰ Paksas v. Lithuania, ECtHR, No. 34932/04, Judgment 06.01.2011. Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-102617> [aplūkots 15.05.2015.].

⁷¹ Pants nosaka: Augstās Līgumslēdzējas Puses apņemas ik pēc zināma saprātīga laika posma organizēt brīvas un aizklātas vēlēšanas apstākļos, kas veicina tautas viedokļa brīvu izpaušmi, izvēloties likumdevēju varu. Pieejams: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_LAV.pdf [aplūkots 15.05.2015.].

⁷² Republic of Lithuania Law on Elections to the Seimas, No. I-2721. Pieejams: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_e?p_id=1044573 [aplūkots 01.06.2015.].

⁷³ Sk.: *Birmontiene, T.* Impīčmenta konstitucionālais jēdziens: Konstitucionālās tiesas loma. No: *Satversmes tiesas 2013. gada starptautiskās konferences “Konstitucionālās tiesas kompetence: robežas un paplašināšanas iespējas” rakstu krājums*. Rīga, 2014, 152.–156. lpp; Ruling of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania Case No. 8/2012, 05.09.2012. Pieejams: <http://lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta1055/content> [aplūkots 15.05.2015.].

⁷⁴ Atbildība par Saeimas deputāta zvērēta laušanu. Pieejams: <https://manabalss.lv/atbild-ba-par-saeimas-deput-ta-zv-esta-lau-anu/show> [aplūkots 01.06.2015.].

jābūt būtiskam, lai katrs likuma pārkāpums (piemēram, atļautā braukšanas ātruma pārsniegšana vai smēķēšanas noteikumu neievērošana) netiktu uzskatīts par pamatu šīs komplicētās procedūras uzsākšanai. Katrā individuālā gadījumā būtu jāizvērtē pārkāpuma raksturs, būtība, smagums, apstākļi u. tml.

Latvijā jau kopš 2007. gada ir rosināts Satversmē nostiprināt Valsts prezidenta impīčmenta procedūru, taču oficiāls priekšlikums publiskajā telpā par Saeimas deputātiem kā impīčmenta subjektiem radās vēlāk – tikai pēc 2012. gada saistībā ar deputāta N. Kabanova parakstīto ierisinājumu ieviest Latvijā otru valsts valodu. Diskusiju par Saeimas deputāta juridisko atbildību ir vērts turpināt, taču, ņemot vērā, ka Latvijas normatīvie akti vēl neparedz impīčmenta procedūru attiecībā pret Valsts prezidentu (kādas ir sastopamas gandrīz visu pasaules demokrātisko valstu konstitūcijās), patlaban nebūtu jāpārsteidzas ar Saeimas deputātu atļaišanas regulējumu – šie jautājumi būtu jāskata kopsakarībā, jo visās valstīs, kurās pastāv amatpersonu atļaišanas (impīčmenta) procedūra, šīs procedūras regulējums ir vienāds attiecībā uz visām amatpersonām.⁷⁵ Piemēram, arī Lietuvas tiesību doktrīnā atzīts, ka doktrīnas atziņas, pie kurām ir nonākts Valsts prezidenta R. Pakša atļaišanas procedūras gadījumā, *mutatis mutandis* ir piemērojamas pret Seima locekļiem.⁷⁶

Lai arī pastāv argumenti pret Satversmes tiesas iesaistišanu impīčmenta procedūras īstenošanā, t. sk. tie tika apspriesti 2014. gadā, Saeimā diskutējot par Tieslietu ministrijas sagatavotajiem priekšlikumiem regulējumam par Saeimas deputāta zvērestu laušanu,⁷⁷ tomēr, lai impīčmenta procedūra nebūtu politiska, autores ieskatā būtu vēlams impīčmenta subjektu juridiskās atbildības izvērtēšanā iesaistīt Konstitucionālo tiesu kā tiesu varas institūciju. Lai novērstu riskus par Satversmes tiesas iesaistišanu politiskā strīdā, Satversmes tiesai būtu jāvērtē tikai deputātu vai citu impīčmenta subjektu darbību atbilstība likumam, t. i., juridisks kritērijs.

Teorētiski Satversmes tiesas iesaistišanai Saeimas deputātu atbildības izvērtēšanā iespējami trīs modeļi. Pirmais ir parlamenta – tiesas impīčmenta modelis,⁷⁸ kad impīčmenta lietu ierosina parlaments (Saeima) un turpmāko lietas izskatīšanu un gala lēmuma pieņemšanu nodod Konstitucionālās tiesas (Satversmes tiesas) ziņā. Taču šāda procedūra ir kritiski vērtējama, jo tā var radīt tiešus Satversmes tiesas politizēšanas draudus, ņemot vērā, ka tiesai būtu arī jāpieņem gala lēmums par mandāta anulēšanu. Otrs teorētiskais modelis ir, ka, līdzīgi kā Lietuvā, Satversmes tiesa sniegtu atzinumu par to, vai deputāta darbības kvalificējamās kā konstitūcijas vai būtisks likuma pārkāpums (t. sk. zvēresta laušana) un Saeimas deputāti, vadoties no atzinuma satura, saskaņā ar savu pārlicību pieņemtu lēmumu, vai deputātam par šādu Satversmes tiesas konstatētu pārkāpumu ir jāanulē deputāta mandāts (šis ir t. s. parlamenta impīčmenta modelis). Trešais alternatīvais modelis bija izkristalizējies 2014. gadā, Tieslietu ministrijas darba grupā izvērtējot kolektīvā iesnieguma rezultātā tapušo likumprojektu, un šī priekšlikuma ideja bija, ka Saeima pati izvērtētu pārkāpumu,

⁷⁵ Atskaitot dažas procesuālas nianšes, piemēram, par sēdes vadītāju impīčmenta procedūras izskatīšanas laikā u. tml., kas var variēt atkarībā no tā, pret kuru personu norisinās process, lai izslēgtu interešu konfliktu iespējamību.

⁷⁶ *Birmontiene, T.* Impīčmenta konstitucionālais jēdziens: Konstitucionālās tiesas loma. No: *Satversmes tiesas 2013. gada starptautiskās konferences "Konstitucionālās tiesas kompetence: robežas un paplašināšanas iespējas" rakstu krājums*. Rīga, 2014, 144. lpp.

⁷⁷ Latvijas Republikas 11. Saeimas Juridiskās komisijas sēdes protokols Nr. 238, 04.02.2014. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/9791B9B198B7C46AC2257C7000343B5A?OpenDocument&srcv=dt>. [aplūkots 15.05.2015.].

⁷⁸ Par impīčmenta modeļiem plašāk sk.: *Kārklīna, A.* Valsts prezidenta atļaišanas institūts. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2008, 93. lpp.

lemtu par deputāta mandāta anulēšanu un deputātam, kurš nepiekrīst lēmumam, būtu tiesības apstrīdēt lēmumu Satversmes tiesā.⁷⁹ Šāds modelis, kas arī kvalificējams kā parlamenta impīčmenta modelis, būtu diezgan unikāls, jo būtu pretējs ārvalstīs plaši atzītam principam, ka impīčmenta lietās pieņemti lēmumi nav apstrīdami vai pārsūdzami. Turklāt šādā gadījumā Satversmes tiesa, visticamāk, saskaņā ar tās kompetenču modeli varētu izvērtēt tikai lēmuma pieņemšanas procesuālās norises ievērošanu, bet, lai netiktu iesaistīta politiskās konfrontācijās ar Saeimu, nevērtētu to, vai Saeimas vairākums pamatoti kvalificējis deputāta nodarījumu kā minēto juridisko pārkāpumu, kurš ir pamats mandāta anulēšanai. Tiesības un pienākums deputātiem konstatēt to, vai Saeimas deputāts izdarījis noteikto juridiska rakstura pārkāpumu un tādēļ viņa mandāts anulējams, būtu visai specifiska parlamenta kompetence, un šādā situācijā primāri varētu būt politiski argumenti, nevis juridiskās atbildības aspekti, tādēļ ieteicams tomēr būtu juridisku apstākļu konstatēšanu jau sākotnēji uzticēt profesionālai tiesu varas institūcijai, nevis atstāt to paša likumdevēja ziņā.

Kopsavilkums

Likumdevēja izšķiršanās nostiprināt Satversmē Saeimas deputātu zvēresta institūtu ir pozitīvi vērtējama, jo, lai arī svinīgais solījums jeb zvērests ir simbolisks akts, tomēr ar to ikviens deputāts uzņemas tautas priekšstāvja pienākumus un sola ievērot valstī būtiskus principus, līdz ar to zvērestam būtu jāvairo ikviena deputāta morālā atbildība valsts un tautas priekšā.

Ņemot vērā, ka deputāta zvērests Latvijā ir salīdzinoši jauns tiesību institūts un tā tiesiskais regulējums ir samērā lakonisks, zvēresta nodošanas kārtība ir radījusi vairākus juridiski neviennozīmīgi vērtējamus precedentus, piemēram, pēdējo Saeimas sasaukumu laikā mainījusies zvēresta došanas prakse – ir iespēja zvērestu nodot latgaliešu valodā.

Lai arī varētu šķist, ka Latvija ir unikāla, jo normatīvie akti neparedz atbildību par Saeimas deputāta zvēresta laušanu, citu valstu regulējums pierāda pretēju tendenci – juridiska atbildība par deputāta zvēresta laušanu ir ļoti reti sastopama – viena no retajām valstīm, kura paredz iespēju anulēt deputāta mandātu zvēresta laušanas gadījumā, ir Lietuva. Latvijas likumdevējam gadījumā, ja tas izšķirtos nostiprināt Latvijas normatīvajos aktos Saeimas deputātu juridisko atbildību par zvēresta laušanu vai citiem būtiskiem likuma pārkāpumiem, to būtu ieteicams darīt pārdomāti un sistemātiski, t. i., vienlaikus izvērtējot, vai šāds mehānisms nebūtu piemērojams pret augstāko valsts amatpersonu – Valsts prezidentu, vai atbildība būtu nosakāma par zvēresta laušanu vai tomēr par būtisku likuma vai Satversmes pārkāpumu, turklāt atbildības konstatēšanas kārtība un atļaišanas (mandāta anulēšanas) regulējums būtu nostiprināms konstitūcijas, nevis likumu līmenī.

Izmantoto avotu saraksts

Literatūra

1. *Bedard, M., Robertson, J. R.* Oaths of allegiance and the Canadian House of Commons. Pieejams: <http://www.parl.gc.ca/Content/LOP/researchpublications/bp241-e.htm> [aplūkots 17.05.2015.].

⁷⁹ Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas 12.12.2013. vēstule Nr. 1-11/4658 Latvijas Republikas Saeimai "Par regulējumu par Saeimas deputāta zvēresta laušanu". Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimasNotikumi.nsf> [aplūkots 21.06.2015.].

2. *Birmontiene, T.* Impiĉmenta konstitucionālais jēdziens: Konstitucionālās tiesas loma. No: *Satversmes tiesas 2013. gada starptautiskās konferences "Konstitucionālās tiesas kompetence: robežas un paplašināšanas iespējas" rakstu krājums.* Rīga, 2014.
3. *Kortmann, C. A. J. M., Fleuren, J. W. A.* (eds.). *Constitutional Law of 10 EU Member States: The 2004 Enlargement.* Kluwer Publishers, 2006.
4. Deputāta Viļuma latgaliski doto zvērestu atzīst par korektu; apstiprina mandātu. Pieejams: <http://www.la.lv/deputata-viluma-latgaliski-doto-zverestu-atzist-par-korektu-apstiprina-mandatu/> [aplūkots 23.05.2015.].
5. *Kārklīņa, A.* Valsts prezidenta atļaišanas institūts. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2008.
6. *Kjundzina, I., Sunsons, Ā.* Korejas konstitūcijas noteiktā procedūra lemšanai par impiĉmentu. No: *Satversmes tiesas 2013. gada starptautiskās konferences "Konstitucionālās tiesas kompetence: robežas un paplašināšanas iespējas" rakstu krājums.* Rīga, 2014.
7. *Kusiņš, G.* Oficiālajā saziņā, arī Saeimas debatēs jālieto latviešu literārā valoda. G. Kusiņa intervija "Jurista Vārda" galvenajai redaktorei D. Gailītei. *Jurista Vārds*, 2011. 25. oktobris, Nr. 43.
8. *Lastovskis, F., Žukova, K.* Pirmajā Saeimas sēdē izgāžas Junkura mēģinājums atteikties no mandāta. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/pirmaja-saeimas-sede-izgagas-junkura-meginajums-atteikties-no-mandata>. [aplūkots 15.05.2015.].
9. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Prof. R. Baloža zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014.
10. *Nowak, J. E., Rotunda, R. D.* *Constitutional Law.* St. Paul, 1995.
11. *Pleps, J.* Par zvērēšanu un uzmanības vērtu precedentu. *Jurista Vārds*, 2003. 20. augusts, Nr. 29 (287).
12. *Osipova, S.* Zvērests ir sena tradīcija, kur jāievēro precīza forma. *Jurista Vārds*, 2011. 25. oktobris, Nr. 43 (690).
13. *Pleps, J., Pastars, E., Plakane, I.* Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014.
14. Seimas impeached Venckienė. Pieejams: <http://www.lithuaniantribune.com/69322/seimas-impeached-nerina-venckiene-201469322/> [aplūkots 12.06.2015.].
15. *Sinkevičius, V.* Tiesības uz taisnīgu tiesas procesu. *Jurista Vārds*, 2005. 6. septembris, Nr. 33 (388).
16. *Statkevičius, M.* Das Impeachment-Verfahrer gegen den litauischen Staatspräsidenten: rechtliche Regelung und politische praxis. *Jahrbuch für Ostrecht*, 2004, Bd. 45.
17. The difference between 'affirmation' and 'oath'. Pieejams: <http://www.bbc.com/news/magazine-32809040> [aplūkots 12.04.2015.].
18. *Zikakou, I.* Greek Parliament Members Take Oath to Christ, Allah and their Honor. Pieejams: <http://greece.greekreporter.com/2015/02/05/greek-parliament-members-take-oath-to-christ-allah-and-their-honor/#sthash.qXylUf4m.dpuf> [aplūkots 19.05.2015.].

Normatīvie akti

1. Latvijas Republikas Satversme: Latvijas Republikas likums. Pieejams: www.lv.lv [aplūkots 21.06.2015.].
2. Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Pieejams: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_LAV.pdf [aplūkots 15.05.2015.].
3. Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē: Latvijas Republikas likums. Pieejams: www.lv.lv [aplūkots 21.06.2015.].
4. Saeimas kārtības rullis: Latvijas Republikas likums. Pieejams: www.lv.lv [aplūkots 21.06.2015.].
5. Grozījumi Saeimas kārtības rullī: Latvijas Republikas likums. Pieejams: www.lv.lv [aplūkots 21.06.2015.].
6. Federal Law on the Rules of Procedure of the Austrian National Council (Austrijas likums). Pieejams: <http://www.parlament.gv.at/ENGL/PERK/RGES/GOGNR/> [aplūkots 15.05.2015.].
7. Constitution of the Czech Republic (Āehijas konstitūcija). Pieejams: <http://www.psp.cz/cgi-bin/eng/docs/laws/1993/1.html> [aplūkots 15.05.2015.].
8. Constitution of Georgia (Gruzijas konstitūcija). Pieejams: http://www.parliament.ge/files/68_1944_951190_CONSTIT_27_12.06.pdf. [aplūkots 27.06.2015.].
9. Constitution of the Republic of Lithuania (Lietuvas konstitūcija). Pieejams: <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Constitution.htm> [aplūkots 15.05.2015.].
10. Republic of Lithuania Law on elections to the Seimas (Lietuvas likums). Pieejams: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_e?p_id=1044573 [aplūkots 01.06.2015.].
11. Seimas of the Republic of Lithuania Statute (Lietuvas likums). Pieejams: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_e?p_id=492370 [aplūkots 23.05.2015.].
12. Constitution of Malta (Maltas konstitūcija). Pieejams: <http://www.constitution.org/cons/malta/chapt0.pdf> [aplūkots 15.05.2015.].

13. Constitution of the Republic of Poland (Polijas konstitūcija). Pieejams: <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm> [aplūkots 15.05.2015.].
14. Constitution of the Slovak Republic (Slovākijas konstitūcija). Pieejams: <http://www.slovakia.org/sk-constitution.htm> [aplūkots 15.05.2015.].
15. Oaths Act. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1978/19/introduction> [aplūkots 17.05.2015.].
16. Act of the National Council of the Slovak Republic on Rules of Procedure. Pieejams: http://www.nrsr.sk/web/Static/en-US/NRSR/Dokumenty/rules_of_procedure.pdf [aplūkots 23.05.2015.].

Juridiskās prakses materiāli

1. Buscarini and others v. San Marino, ECtHR, Judgment 18.02.1999. No. 24645/94. Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58915> [aplūkots 23.02.2015.].
2. Paksas v. Lithuania, ECtHR, No. 34932/04, Judgment 06.01.2011. Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-102617> [aplūkots 15.05.2015.].
3. Conclusion of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania. No. 32/2010-33/2010. Pieejams: <http://www.lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta1193/content> [aplūkots 12.06.2015.].
4. Decision of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania. No. 13/04-21/04-43/04, 15.05.2009. Pieejams: <http://www.lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta939/content> [aplūkots 15.05.2015.].
5. Ruling of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania. No. 24/04, 25.05.2004. Pieejams: <http://www.lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta1269/content> [aplūkots 15.05.2015.].
6. Ruling of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania. No. 8/2012, 05.09.2012. Pieejams: <http://lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta1055/content> [aplūkots 15.05.2015.].
7. Conclusion of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania, No. 3/2014, 03.06.2014. Pieejams: <http://lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta1021/content> [aplūkots 12.06.2015.].
8. Conclusion of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania. 31.03.2004. No. 14/04. Pieejams: <http://www.lrkt.lt/dokumentai/2004/c040331.htm> [aplūkots 21.06.2015.].
9. Ruling of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania. 25.05.2004. No. 24/04. Pieejams: www.lrkt.lt [aplūkots 21.06.2015.].
10. Conclusion of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania, No. 32/2010-33/2010. Pieejams: <http://www.lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta1193/content> [aplūkots 12.06.2015.].

Citi prakses materiāli

1. Par Latvijas pilsoņu kolektīvā iesnieguma "Atbildība par Saeimas deputāta zvēresta laušanu" turpmāko virzību: Latvijas Republikas Saeimas paziņojums. *Latvijas Vēstnesis*, 2012. Nr. 148 (4751).
2. Latvijas Republikas 7. Saeimas 30.04.2002. sēdes stenogramma. Pieejams: http://saeima.lv/steno/2002/st_3004/st3004.htm [aplūkots 08.04.2015.].
3. Latvijas Republikas 7. Saeimas 20.03.2002. sēdes stenogramma. Pieejams: http://saeima.lv/steno/2002/st_2003/st2003.htm [aplūkots 23.05.2015.].
4. Latvijas Republikas 11. Saeimas Juridiskās komisijas sēdes protokols Nr. 238, 04.02.2014. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/9791b9b198b7c46ac2257c7000343b5a?OpenDocument&srvc=dt> [aplūkots 15.05.2015.].
5. Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas 02.08.2012. vēstule Latvijas Republikas Saeimas Mandātu, ētikas un iesniegumu komisijai. Pieejams: titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.../PR_2014_02_04_10_00_JK.doc [aplūkots 12.06.2015.].
6. Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas 01.11.2012. vēstule Latvijas Republikas Saeimai Nr. 1-11/4064 "Par LR Saeimas paziņojumu "Par Latvijas pilsoņu kolektīvā iesnieguma "Atbildība par Saeimas deputāta zvēresta laušanu" turpmāko virzību"". Pieejams: http://home.lu.lv/~rbalodis/Publikacijas/Constitutional_Law/Deputatu_Zverests_TM-2012.pdf [aplūkots 12.06.2015.].
7. Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas 12.12.2013. vēstule Nr. 1-11/4658 Latvijas Republikas Saeimai "Par regulējumu par Saeimas deputāta zvēresta laušanu". Pieejams: [http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimasNotikumi.nsf/0/9791b9b198b7c46ac2257c7000343b5a/\\$FILE/img-129162518.pdf](http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimasNotikumi.nsf/0/9791b9b198b7c46ac2257c7000343b5a/$FILE/img-129162518.pdf) [aplūkots 21.06.2015.].
8. Kolektīvais iesniegums "Atbildība par Saeimas deputāta zvēresta laušanu". Pieejams: <https://manabalss.lv/atbild-ba-par-saeimas-deput-ta-zv-resta-lau-anu/show> [aplūkots 12.06.2015.].